

MINDAUGAS KUBILIUS

Vilniaus universitetas

KRIKŠČIONIŠKOSIOS TIESOS UNIVERSALUMAS JUSTINO KANKINIO RAŠTUOSE

The Universality of Christian Truth
in the Writings of Justin Martyr

SUMMARY

In order to communicate Christ's truth to intellectuals of Antiquity, it became indispensable for Christians to prove its universality in philosophical terms. Following already an established tradition of kerygmatic preaching to Greeks, Justin Martyr attempts to demonstrate how the truth of one God incarnated, Logos-Christ, is anticipated in thought of various Greek philosophers. Justin transforms the Stoic concept of *logos spermatikos* into a concept of the innate cognitive capacity to know the universal Logos who revealed himself as Christ. According to his view, all humanity by virtue of the innate capacity participates in the Logos-Christ. By virtue of grace, the Logos-Christ revealed himself fully to all humankind. Thus, the universal truth can be known only by virtue of faith into the very fact of the Incarnated Logos.

SANTRAUKA

Kad galėtų perteikti krikščionišką tiesą antikos intelektualams, krikščionys turėjo jiems išaiškinti savosios tiesos universalumą filosofine kalba. Pasirėmęs jau susiformavusia apaštalinio skelbimo graikams tradicija, Justinas Kankinys siekia atskleisti, kaip vienatinio ir įsikūnijusio Dievo, *Logos*-Kristaus, tiesa buvo numanyta įvairių graikų filosofų mintyje. Stoikų *logos spermatikos* sampratą Justinas aiškina kaip žmogaus prigimtyje glūdintį gebėjimą pažinti visuotinį *Logos*, kuris apreiškė save krikščionims kaip Kristus. Remdamasis šiuo aiškinimu Justinas nuosekliai tvirtina prigimtinį ir visuotinį žmonijos dalyvavimą *Logos*-Kristuje. Per Dievo malonę *Logos*-Kristus visiškai apreiškė save žmonijai. Todėl universali tiesa, anot Justino, yra visiškai pažini tik tikint įsikūnijusiu *Logos*.

RAKTAŽODŽIAI: apologetas, universalumas, Logos, logos spermatikos, kerygma.

KEY WORDS: apologists, universality, Logos, logos spermatikos, kerygma.

FILOSOFINIS KONSTRAVIMAS

Remiantis šia prielaida, toliau klausiam: koku būdu Justinas įgyvendina ankstyvajai krikščionybei būdingą filosofijos bei krikščionybės idėjinių dėmenų sinkraziją ir taip tvirtina krikščioniškosios tiesos universalumą jam savoje kultūroje? Justinas yra įsitikinęs, jog krikščionybė yra pati tikriausioji filosofija.²² Tad ir krikščionybę Romos intelektualams Justinas pristato kaip apreikšta tiesa grindžiamą universaliąją filosofiją. Pabandykime aptikti Justino filosofškai interpretuojamos krikščioniškosios tiesos universalumo pagrindimą.

Justino Apologijos yra krikščionių apsigynimo kalbos, skirtos Romos imperatoriui Hadrijanui bei Romos Senatui. Vėlesnioji Bažnyčios tradicija „apologijos“ vardu pavadina tuos ankstyvųjų krikščionių veikalus, kurie atitinka apologetinių tokių veikalų tikslą bei šio tikslo šviesoje išskleistą krikščioniškosios minties turinį.

Tačiau originali, t.y. paties Justino – universalios Kristaus tiesos filosofo – pasirinkta išsami nuomonės dėstymo forma yra filosofams būdingi „atviravimai“ (παρρησία). Ši forma suponavo filosofo teisę viešai ir drąsiai kritikuoti kitus piliečius, valstybės pareigūnus.²³

a. Logos primatas

Pristatydamas savo rašto pobūdį ir tikslą, Justinas pirmiausiai tvirtina intelekto primatą, kuris pagrindžia jo kaip filosofo teisę viešai ir kritiškai kreiptis į imperatorių, o netiesiogiai ir į išsilavinusius romiečius:

„Tikrai pamaldiesiems ir išminties bičiuliams protas (ὁ λόγος) prisako gerbti ir mylėti tik tai, kas teisinga, atmesdamas senolių nuomones, jei šios būtų neteisingos. Sveikas protas (ὁ σὸφρων λόγος) prisako ne tik nesekti tais, kurie kažką darė ar mokė neteisingai; bet, būdingai tiesą mylinčiai sielai ir įvairiu būdu, net mirčiai gresiant, privalu pasirinkti sakyti ir daryti tai, kas yra teisinga.“²⁴ „Ne įsisteikinti šiais raštais, ir ne malonę išsirūpinti, bet, po tikslaus ir nuoseklaus tyrimo (κατὰ τὸν ἀκριβῆ καὶ ἐξεταστικὸν λόγον), atėjome prašyti [Jūsų] padaryti sprendimą.“²⁵

Intelekto primatas krikščionybės filosofu save laikančio Justino mintyje tampa krikščioniškosios tiesos universalumo tvirtinimo Romos visuomenei prielaida. Remdamasis šia prielaida Justinas siekia pristatyti krikščionybę graikų intelektualinės kultūros išugdytiems romiečiams kaip racionalią ir universalią religiją, tuo pačiu atsiribodamas nuo neracionalių Kristaus tiesos doktrinos interpretacijų.

Būtent racionali argumentu Justinas polemizuoja su, jo įsitikinimu, klaidingai krikščioniškąją tiesą interpretuojančiais gnostikais:

„Blogieji demonai, kaip kalbėjome, išstatė Markioną iš Ponto,²⁶ kuris net dabar moko [žmones] neigti, kad Dievas yra visų žemiškųjų ir dangiškųjų dalykų kūrėjas, ir kad pranašų skelbtas Kristus yra Jo Sūnus. Jis [Markionas] skelbia kitą dievą šalia viseto Kūrėjo, lyg kad kitą sūnų. Daugelis, juo tarsi vieninteliu žinančiu tiesą patikėję, išjuokia mus, nors ir neturi nė vieno įrodymo apie aptariamus dalykus, ir, [elgdamiesi] neprotingai, lyg avys vilko tampa ateistinių mokymų ir demonų grobiu.“²⁷

Kruopščiai išanalizavęs Justino požiūrį į gnostikus, Ph. Bobichon apibendrina: „Justinas priekaištauja klaidatikams, kad šių doktrinos yra klaidingos, ateistiškos, bedieviškos, šventvagiškos, pagrįstos apgaule, magija ir gundymu, neturinčios įrodymų ir prieštaringos. Markionas, Simonas ir kiti moko ne grynus Kristaus priesakus, bet „žmogiškuosius mokymus“, įkvėptus velnio ir demonų. Šios į išskirtinę tiesą pretenduojančios doktrinos yra užvadinamos vardu jų kūrėjų, „apgaulingų pranašų“, „apgaulingų kristų“, ir „apgaulingų mokytojų“, kurie drįso net save dievais laikyti. Jų pasekėjai save vadina krikščionimis, nors jie neturėtų būti laikomais tokiais, nes „teispažįsta tik Jėzaus vardą“; ir, be abejo, savo elgesiu jie yra tikroji krikščionių nelaimių priežastis. Kristus numatė jų atsiradimą. Tačiau Jo mokymo tiesa netapo susilpninta, bet – sustiprinta.“²⁸

Justino požiūriu, gnostikai, nors ir dangstosi Kristaus vardu, vienareikšmiškai tėra irracionalių blogio jėgų – demonų ir paties velnio²⁹ – pasekėjai. Šios blogio jėgos, anot Justino, yra tikroji klaidatikų veikos priežastis: „Nuo senų laikų blogieji demonai, kurpdami apsi-reiškimus, sutepė moteris ir suniekino berniukus bei rodė žmonėms baisybes, kad įbaugintų tuos, kurie protu apie vykstančius dalykus nesprendė, ir, nepažindami blogųjų demonų, pavadino juos dievais ir priskyrė kiekvienam jų vardą, kurį kiekvienas iš tų demonų sau pasiskyrė.“³⁰

Justino požiūriu, nežinojimas ir sa-viapgaulė yra demonų veikimo pasek-

mė. Ketindami atgauti valdžią, kurią per apostazę prarado, demonai užgniaužia bet kokį *Logos* pasireiškimą žmogaus prigimtyje.³¹ Todėl jie veikia prieš pagal *Logos* prigimties visavertę atskleistį gyvenančius krikščionis, panašiai kaip ir savo gyvensenoje bei mokyme dalinį *Logos* iš-reiškusius graikų filosofus.³²

Tad racionali gyveniena tarpstantys filosofai, kaip ir krikščionys, tapo demonų anti-*Logos* veikos auka: „Kai Sokratas tiesos žodžiu ir nuosekliu tyrimu pabandė šiuos dalykus padaryti aiškiais ir išvaduoti žmones iš demonų, tai patys demonai per blogiu besidžiaugiančius žmones jį nužudė kaip ateistą ir bedievį, sakydami, kad „šis įvedinėja naujas dievybes (δαίμόνια)“; tą patį jie panašiai daro su mumis.“³³

Krikščionių filosofas radikaliamu supriešina intelekto primatą su demonų apgaule bei neapykanta tiesai, t.y. visuotinai žmogaus prigimtyje pasireiškiančiam *Logos*. Kadangi tiek filosofijoje dalinai, o krikščionybėje visiškai šis primatas iš esmės yra tapatus ir tolygus *Logos* atskleisties žmogaus prigimtyje mastui, tai abiejų atskleisčių būdai bei apraiškos yra vienodai nekenčiamos žmogaus prigimtį nežinojime įkalinančių demonų:

„Ne tik tarp graikų per Sokratą tai buvo atskleista *Logos* (ὑπὸ λόγου), bet ir tarp barbarų to paties *Logos* (αὐτοῦ τοῦ λόγου), priėmusio formą ir tapusio žmogumi bei pavadinto Jėzumi Kristumi, kuriuo patikėję šiuos dalykus darančius demonus ne tik sakome esant neteisiais, bet ir blogais, ir prakeiktais, kurių darbai neturi panašumo [į darbus] tų žmonių, kurie trokšta dorybės.“³⁴

b. Logos spermatikos doktrina

Proto, arba *Logos*, primato tvirtinimas atsiremia į jo paties sukurtą *logos spermatikos* doktriną, kuri pagrindžia filosofinį krikščioniškosios tiesos universalumą. Pabandykime ją apžvelgti:

„Mes esame išmokyti, kad Kristus yra Dievo pirmgimis (πρωτότοκον τοῦ θεοῦ), ir paskelbėme, kad Kristus yra Žodis (λόγον ὄντα), kuriame dalyvauja (μετέσχε) visos žmonių giminės. Taigi tie, kurie gyveno pagal Žodį (μετὰ λόγου), yra krikščionys, nors ir buvo laikomi bedieviais, kaip tarp graikų Sokratas ir Herakleitas, ir į juos panašūs; o tarp barbarų Abraomas ir Ananijas, ir Azarijas, ir Misaelis, ir Elijas, ir daugelis kitų, kurių veiksmus ir vardus, prašome mums leisti čia nedėstyti, suvokdami, kad sąrašas būtų per ilgas. Taip kad tie, kurie gimė prieš [Kristų] ir gyveno be Logo, buvo bergždi ir priešiški Kristui ir žudikai tų, kurie gyvena su *Logos* (μετὰ λόγου).“³⁵

Šioje Justino tezėje aiškiai susivieniama jo išpažįstamo tikėjimo ir filosofinėse mokyklose išugdyto racionalumo diskursai: Kristus yra Dievo pirmgimis, ir Kristus yra *Logos*. Filosofų diskursui būdinga ir *kosmos*, arba viseto, protingąjį pradą nurodanti *Logos* sąvoka. Justinas įvardija Kristų – išikūnijusį ir taip pilnai save apreiškusį viseto Pradą.

Kristaus vardu įvardijęs visuotinį Pradą, Justinas nuosekliai siekia apibrėžti viseto, ypač protingosios viseto dalies, santykį su šiuo Pradu.³⁶ Justino kosmologinėje sąrangoje prigimtinis žmonijos dalyvavimas (μετοχή) Prade-Kristuje tvirtina potencialų žmonijos krikščioniškumą.

Šios prielaidos šviesoje graikų mąstytojų, formulavusių, viena vertus, *Logos* problematiką (Herakleitas), kita vertus, gyvenimo pagal protingąją žmogaus prigimtį būtinybę (Sokratas), Justinas vadina „krikščionimis“. Justino mintis paaiškina mintijimui tipinė panašių prigimčių tapatumo prielaida: Prado atskleisties mastas pažinimo akte yra tiesiogiai proporcingas su per dalyvavimo santykį žmogaus prigimtyje atspindėtu *Logos*. Tuo tarpu visavertė *Logos* atskleistis visiškai išpildo žmogaus santykį su Pradu, vadinasi, ir pačią žmogaus prigimtį. Principas „οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες Χριστιανοί εἰσι“ („su *Logos* gyvenantys yra krikščionys“)³⁷ skelbia protingosios žmogaus prigimties tapatumą ją sukūrusiam Pradui.

II-oje vėlyvesnėje apologijoje Justinas pagilina žmogaus prigimties dalyvavimo *Logos* sampratą – krikščionybės rėmuose pagrindžia Prado metafiziką ir Jo pažinimo galimybę.

„Ir tų, žinome, kurie [mokė] stoikų mokymų – mat, etikos mokymo atžvilgiu [stoikai] tapo tobuli, kaip ir poetai kai kuriuose dalykuose dėl visose žmonių giminėse išodintos *Logos* sėklos (τὸ ἔμφυτον σπέρμα τοῦ λόγου) – nekenėti ir užmušė; kaip ir Herakleitą, kaip jau aptarėme, arba mūsų amžininkus Musonijų ir kitus. Kaip parodėme, demonai amžinai vertė nekęsti visų, kurie įvairiais būdais stengėsi gyventi protingai (κατὰ λόγον) ir vengė blogio. Nenuostabu, kad demonai, kaip jau įrodė, daug labiau verčia nekęsti tų, kurie ne pagal išėto Žodžio dalį (κατὰ σπερματικῶν λόγων μέρος) gyvena, bet pagal viso Žodžio (τοῦ παντός λόγου), t.y. Kristaus, žinojimą ir žiūrą.“³⁸

Tokiu būdu vėl deklaruojant bendrąjį protingosios kūrinijos dalies dalyvavimo Prade principą, Justinas aptaria ir šį dalyvavimą įgalinantį pamatą. Taigi „žmonių giminėje išodinta *Logos* sėkla“ (τὸ ἔμφυτον σπέρμα τοῦ λόγου) yra šio santykio, vadinasi ir prigimtinio tapatumo su *Logos*, o kartu ir pažinimo pamatas. Demonai nekenčia visų, kurie stengiasi gyventi protingai (κατὰ λόγον) sulig išėta *Logos* sėkla. Neapykantos pasitariesiems mastas yra proporcingas *Logos* pažinimo – dalinio (κατὰ σπερματικοῦ λόγου μέρος) arba pilnutinio (τοῦ παντὸς λόγου) – mastui.

Jeigu išėta Prado sėkla, *logos spermatikos*, apibrėžia prigimtine žmonijos dalyvavimo *Logos* potenciją, tai aktualus *Logos* pažinimas yra *logos spermatikos* dalinė arba pilnutinė išskleisti. Toliau Justinas aiškiau apibrėžia skirtį tarp šių išskleisčių:

„Išpažįstu, jog didžiuodamasis ir visa stiprybe stengiuosi būti atrastas krikščioniu; ne todėl, kad Platono mokslas yra skirtingas nuo Kristaus, bet todėl, kad jie nėra visais atžvilgiais panašūs (πάντη ὅμοια), kaip kad nėra visų kitų: stoikų, poetų ir rašytojų (συγγραφέων). Kadangi kiekvienas žmogus (ἕκαστος) gerai išsitarė sulig saiku (ἀπὸ μέρους) dalies, kurią turėjo išėtame dieviškajame *Logos* (οὗ σπερματικοῦ θείου λόγου), žvelgdamas į tai, kas yra Jam [*Logos*] gimininiga (...). Nes visi rašytojai galėjo blankiai matyti esinius (τὰ ὄντα) per juose esančio išodinto *Logos* sėjimą (ἐμφύτου τοῦ λόγου σπορᾶς). Mat vienas dalykas yra sėkla (σπέρμα) ir jos pamėgdžiojimas (μίμημα) pagal dovanotą gebėjimą (κατὰ δύναμιν δοθέν); tuo tarpu visai kas kita yra dalyvavimas (μετουσία) ir atspindys (μίμησις) pagal malonę (κατὰ χάριν), kuri yra iš Jo [Žodžio].“³⁹

Pasak Justino, yra dvi pažinimo tvarkos: „pagal dovanotojo gebėjimo“ (κατὰ δύναμιν δοθέν) ir „malonės“ (κατὰ χάριν), kuri yra iš Jo [Žodžio].

Pažinimo šaltinių išskyrimas padeda aiškiau suprasti Justino gan sudėtingą (arba menkai artikuliuotą) bandymą išskirti dalinio ir pilnutinio *Logos* pažinimų skirtumus.

Remiantis atliktu tyrimu Justino mintį galėtume apibendrinti taip. Kiekvienas žmogus turi išėtos jame *Logos* sėklos potenciją, *logos spermatikos*, pažinti *Logos*, vadinasi, ir gyventi su ir pagal *Logos*. Graikų filosofai pažino ir įgyvendino dalinį santykį su *Logos*. Iš čia demonų neapykanta filosofams, o taip pat ir poetams bei visiems, kuriuose pasireiškia *Logos* „dovanotas gebėjimas“ pažinti. Tačiau šis pažinimas tėra dalinis, nes išėtos *Logos* sėklos potencija pilnai išsiskleidžia tik paties *Logos* „malonės tvarka“ inicijuojama atskleistimi, būtent, Kristaus išikūnijimu.⁴⁰

Vadinasi *logos spermatikos* „pagal dovanotą gebėjimą“ išskleistys, t.y. įvairių filosofų mokymai, nėra visaverčiai tobulo išbaigtumo prasme. Visavertį *Logos* pažinimą nulemia, anot Justino, „malonės tvarkos“ pasireiškimas pačiame pažinimo akte: tik pats *Logos* visavertiškai atsiskleidžia, o *Logos* mąstytojas turi receptuoti šią paties *Logos* dovanojamą atskleistį pažinimo pilnatvei pasiekti. Tik tuomet įgyvendinama visavertė *Logos teoria* kaip pažinimo veiksmas bei *gnosis* kaip pažinimo būseną ir visavertis gyvenimas tiesoje.

Šioje universalioje *gnosis* būsenoje tarpstantis Kristus adeptas metodiškai įsisavina visą dalinį „filosofinį“ *Logos* pažinimą, būtent, pagal *Logos* gyvenusių

filosofų mokymus, kurie, anot Justino, dėl neišbaigtumo ir daugio⁴¹ vienas kitam prieštarauja: „Kadangi jie [filosofai, įstatymdaviai] ne visą, kas yra *Logos*, kuris yra Kristus, pažino, tai jie dažnai kalbėjo vienas kitam priešingus dalykus.“⁴² „Prieštaraujantys vienas kitam svarbiausiuose dalykuose, pasirodo, neturi dangiško [παροδῆμι neakivaizdaus] pažinimo (ἐπιστήμην τὴν ἄποπτον) ir neištariamo žinojimo. Visa, kas buvo visų [ju] gerai [arba teisingai (καλῶς)] kalbama, priklauso mums, krikščionims.“⁴³

Taigi krikščioniškosios tiesos universalumą Justinas grindžia Kristaus kaip

viseto Prado įvardijimu bei visos žmonijos prigimtinio (*logos spermatikos*) dalyvavimo (*metoché*) šiame Prade-Kristuje tvirtinimu.⁴⁴ Stoikų kosmologinę *logos spermatikos*, būtent, *Logos* į materiją išėtų pasaulio pradų, sampratą⁴⁵ Justinas pritaiko žmogaus dalyvavimo *Logos* ir, vadinasi, žmogaus kaip *capax Dei* esmės išaiškinimui.⁴⁶ Tokiu būdu, pasinaudamas stoikų filosofijos *kosmos* prigimtės samprata, Justinas pagrindžia ir krikščioniškosios tiesos atskleisties universaliją reikšmę: visa ko pilnatvę suteikia tik pats save malonės tvarka apreiškiantis Dievas.

Literatūra ir nuorodos

³⁰ „ἐπεὶ τὸ παλαιὸν δαίμονες φαῦλοι, ἐπιφανείας ποιησάμενοι, καὶ γυναικας ἐμοίχευσαν καὶ παῖδας διέφθειραν καὶ φόβητρα ἀνθρώποις ἔδειξαν, ὡς καταπλαγῆναι τοὺς οἱ λόγῳ τὰς γινομένας πράξεις οὐκ ἔκρινον, ἀλλὰ δεῖ σινηρασμένοι καὶ μὴ ἐπιστάμενοι δαίμονας εἶναι φαύλους θεοὺς προσωνόμαζον, καὶ ὀνόματι ἕκαστον προσηγόρευον, ὅπερ ἕκαστος αὐτῶ τῶν δαιμόνων ἐτίθετο“ (I Apol 5, 2).

³¹ Žr. E. F. Osborn. *Justin Martyr*. – Tübingen: Mohr, 1973, p. 58.

³² Dalinio *Logos* pažinimo sampratą išsamiai pristatome toliau šiame tekste.

³³ ὅτε δὲ Σωκράτης λόγῳ ἀληθεῖ καὶ ἐξεταστικῶς ταῦτα εἰς φανερόν ἐπειρᾶτο φέρειν καὶ ἀπάγειν τῶν δαιμόνων τοὺς ἀνθρώπους, καὶ αὐτοὶ οἱ δαίμονες διὰ τῶν χαιρόντων τῇ κακίᾳ ἀνθρώπων ἐνήργησαν ὡς ἄθεον καὶ ἀσεβῆ ἀποκτείνειν, λέγοντες καινὰ εἰσφέρειν αὐτὸν δαιμόνια καὶ ὁμοίως ἐφ’ ἡμῶν τὸ αὐτὸ ἐνεργοῦσιν (I Apol 5, 3).

³⁴ „οὐ γὰρ μόνον Ἑλλησι διὰ Σωκράτους ὑπὸ λόγου ἠλέγχθη ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἐν βαρβάρους ὑπ’ αὐτοῦ τοῦ λόγου μορφοθέντος καὶ ἀνθρώπου γενομένου καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ κληθέντος, ᾧ πεισθέντες ἡμεῖς τοὺς ταῦτα πράξαντας δαίμονας οὐ μόνον μὴ

ὄρθους εἶναί φαμεν, ἀλλὰ κακοὺς καὶ ἀνοσίους δαίμονας, οἱ οὐδὲ τοῖς ἀρετὴν ποθοῦσιν ἀνθρώποις τὰς πράξεις ὁμοίας ἔχουσιν“ (I Apol 5, 4).

³⁵ „τὸν Χριστὸν πρωτότοκον τοῦ θεοῦ εἶναι ἐδιδάχθημεν καὶ προεμνηύσαμεν λόγον ὄντα, οὗ πᾶν γένος ἀνθρώπων μετέσχε. καὶ οἱ μετὰ λόγον βίωσαντες Χριστιανοί εἰσι, καὶ ἄθεοι ἐνομίσθησαν, οἷον ἐν Ἑλλησι μὲν Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς, ἐν βαρβάρους δὲ Αβραὰμ καὶ Ἀνανίας καὶ Ἀζαρίας καὶ Μισαὴλ καὶ Ἡλίας καὶ ἄλλοι πολλοί, ὧν τὰς πράξεις ἢ τὰ ὀνόματα καταλέγειν μακρὸν εἶναι ἐπιστάμενοι τανῶν παραιτούμεθα. ὥστε καὶ οἱ προγενομένοι ἄνευ λόγου βίωσαντες, ἄχρηστοι καὶ ἐχθροὶ τῷ Χριστῷ ἦσαν καὶ φονεῖς τῶν μετὰ λόγου βιούντων“ (I Apol 46, 2–4).

³⁶ Apologetinis Justino rašto imperatoriui tikslas riboja jo metafizinis ir kosmologinis svarytumas, todėl jie nėra išsamūs.

³⁷ I Apol 46, 2.

³⁸ „Καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν Στωϊκῶν δὲ δογμάτων, ἐπειδὴ καὶ τὸν ἠθικὸν λόγον κόσμιοι γεγόνασιν, ὡς καὶ ἐν τισιν οἱ ποιηταί, διὰ τὸ ἔμφυτον παντὶ γένει ἀνθρώπων σπέρμα τοῦ λόγου, μεμισῆσθαι καὶ πεφονεύσθαι οἶδαμεν Ἡράκλειτον μὲν, ὡς προέφημεν, καὶ Μουσῶνιον δὲ

- ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καὶ ἄλλους οἶδαμεν. ὡς γὰρ ἐσημάναμεν, πάντας τοὺς κἂν ὀπωσδήποτε κατὰ λόγον βιοῦν σπουδάζοντας καὶ κακίαν φεύγειν μισεῖσθαι ἀεὶ ἐνήρησαν οἱ δαίμονες. οὐδὲν δὲ θαυμαστόν, εἰ τοὺς οὐ κατὰ σπερματικοῦ λόγου μέρος, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ παντὸς λόγου, ὅ ἐστι Χριστοῦ, γνῶσιν καὶ θεωρίαν πολὺ μᾶλλον μισεῖσθαι οἱ δαίμονες ἐλεγχόμενοι ἐνεργοῦσιν“ (II Apol 8, 1-3).
- ³⁹ „Χριστιανὸς εὐρεθῆναι καὶ εὐχόμενος καὶ παμμάχως ἀγωνιζόμενος ὁμολογῶ, οὐχ ὅτι ἀλλότριά ἐστι τὰ Πλάτωνος διδάγματα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔστι πάντῃ ὅμοια, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἄλλων, Στωϊκῶν τε καὶ ποιητῶν καὶ συγγραφέων. ἕκαστος γὰρ τις ἀπὸ μέρους τοῦ σπερματικοῦ θείου λόγου τὸ συγγενὲς ὄρων καλῶς ἐφθέγγετο· οἱ γὰρ συγγραφεῖς πάντες διὰ τῆς ἐνούσης ἐμφύτου τοῦ λόγου σπορᾶς ἀμυδρῶς ἐδύναντο ὄραν τὰ ὄντα. ἕτερον γὰρ ἐστι σπέρμα τινὸς καὶ μίμημα κατὰ δύναμιν δοθέν, καὶ ἕτερον αὐτὸ οὐ κατὰ χάριν τὴν ἀπ' ἐκείνου ἢ μετουσία καὶ μίμησις γίνεται“ (II Apol 13, 2.3.5.6).
- ⁴⁰ Žr. M. Spanneut. *Le Stoïcisme des Pères de l'Église*. – Paris: Seuil, 1957, p. 318; taip pat M. J. Edwards. On the platonic schooling of Justin Martyr // *Journal of theological studies*, 42, 1991, p. 33-34.

- ⁴¹ Žr. Dialogas su žydu Trifonu, 2,2.
- ⁴² „ἐπειδὴ δὲ οὐ πάντα τὰ τοῦ λόγου ἐγνώρισαν, ὅς ἐστι Χριστός, καὶ ἐναντία ἑαυτοῖς πολλαίκις εἶπον“ (II Apol 10,2-3).
- ⁴³ „οἱ δὲ τάναντία ἑαυτοῖς ἐν κυριωτέροις εἰρηκότες οὐκ ἐπιστήμην τὴν ἄποπτον καὶ γνῶσιν τὴν ἀνέλεγκτον φαίνονται ἐσχηκέναι. ὅσα οὖν παρὰ πᾶσι καλῶς εἴρηται, ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν ἐστι“ (II Apol 13, 3-4).
- ⁴⁴ Ši Justino schema pakartoja Evangelijos pagal Joną prologe išdėstyta Prado-kūrinijos santykio pamatinę struktūrą: „visa per Ji [Logos] atsirado ir be jo neatsirado nieko“ (Jn 1, 1). Nors Justino raštuose ir Evangelijos pagal Joną įtaka nėra akivaizdi (Žr. H. Chadwick. *Justin Martyr's defence of Christianity* / Bulletin of the John Rylands Library. – Manchester: Manchester university press, t. 47, 1965, p. 296), Justino sukurta *logos spermatikos* samprata, aptarianti igimta žmonijos panašumą Dievui, papildoma Evangelijos pagal Joną Prologo Dievo santykio su kūrinija samprata.
- ⁴⁵ A. A. Long et D. N. Sedley. *Les philosophes hellénistiques. Les Stoïciens*. – Paris: Flammarion, t. 2, 2001, p. 260-61.
- ⁴⁶ M. Spanneut. *Le Stoïcisme des Pères de l'Église*, p. 318–19.

B. d.